

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Спіріна Олега Михайловича на дисертаційне дослідження
Єршова Миколи-Олега Володимировича на тему:
«Тенденції розвитку ІТ-освіти в незалежній Україні»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні
науки, ОНП «Загальна педагогіка та історія педагогіки»

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність обраної наукової проблеми визначається стрімким розвитком вітчизняної ІТ-сфери та необхідністю подолання критичної нестачі кваліфікованих спеціалістів для українського ІТ-сектору; виникненням потужних кластерів університетів та ІТ-компаній з підготовки ІТ-спеціалістів у містах-мільйонниках та потребою поширення їхнього досвіду в усі регіони країни; стрімким зростанням затребуваності цифрових компетентностей фахівців для всіх галузей вітчизняного господарства, безпеки держави, ведення бойових дій, виживання особистості в умовах війни, повоєнному відновленні вітчизняної економіки; усвідомленням важливості патріотичного і громадянського виховання вітчизняних ІТ-фахівців, зумовленої веденням проти України тривалої кібервійни тощо. Крім того, представлено до захисту дисертаційне дослідження виконувалося в контексті реалізації завдань наукової теми кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди» (ДР № 0110U002112).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, рекомендацій і висновків, що сформульовані у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується глибоким науковим аналізом досліджуваного феномена на загально філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому рівнях; потужною джерельною базою дослідження та її ґрунтовним історико-педагогічним аналізом; застосуванням історико-ретроспективного підходу, історико-компаративного та проблемно-хронологічного; якісною апробацією отриманих результатів на масових заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів; значною кількістю публікацій, в яких висвітлено результати дослідження, зокрема у вітчизняних фахових виданнях з педагогічних наук, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, у т.ч. у Web of Science; ґрунтованими ретельно впорядкованими додатками, виданими окремим томом; результатами перевірки роботи на унікальність авторського тексту з використанням системи Unicheck, що дозволило зробити висновок про відсутність академічного плагіату.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться у дисертації. Дисертантом уперше було представлено комплексне дослідження ІТ-освіти

незалежної України як цілісного історико-педагогічного феномена, виявлено й охарактеризовано основні етапи й тенденції його розвитку, визначено місце й роль на ринку світової ІТ-індустрії; охарактеризовано особливості змісту ІТ-освіти різних рівнів (загальна середня, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища) та форм (формальна, неформальна, інформальна). Відзначимо також, що зміст поняття ІТ-освіта, досі досить розмаїто і не завжди доречно використовуваний у численних наукових працях, у дослідженні подано як системний міждисциплінарний феномен, що сутнісно акумулює значення понять «цифрова освіта», «медіаосвіта», «інформаційна освіта», і, з точки зору педагогічної науки, отримує чітке обґрунтоване визначення кожного зі своїх значень (цінність особистості цифрової ери; цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання чи вдосконалення цифрових знань, умінь і навичок; процес передачі акумульованих суспільством цифрових знань молодому поколінню для розвитку в нього відповідних пізнавальних можливостей і цінностей, набуття цифрових умінь і навичок для практичного застосування молоддю набутого цифрового досвіду в соціальному житті та професійній діяльності; результат формування особистості цифрової ери; система суб'єктів освітньої діяльності).

Погоджуємося з тим, що практичне значення одержаних у дослідженні результатів полягає у можливості їх використання: у науково-дослідницькій діяльності аспірантів, магістрантів, студентів; у практичній і науково-методичній діяльності педагогічних працівників освітніх закладів різних рівнів; в управлінській діяльності освітніх менеджерів різних рівнів (керівників і працівників органів управління освітою, директорів, заступників, методистів закладів освіти, гарантів освітніх програм) у процесі реалізації завдань реформування системи освіти в Україні.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст рукопису дисертаційного дослідження чітко структурований, логічно узгоджений, характеризується єдністю сформульованих теоретичних положень. За структурою, змістом та оформленням робота відповідає вимогам МОН України. У ній глибоко розкрито результати виконання кожного з п'яти дослідницьких завдань. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням, що сприяє розвитку вітчизняної педагогічної науки.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, що представлені окремим томом.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його хронологічні і географічні межі; охарактеризовано джерельну базу; окреслено комплекс методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних

результатів; представлено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію основних результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі *«Теоретичні засади становлення і розвитку ІТ-освіти в Україні»* здійснено обґрунтування поняттєвого апарату дослідження, уточнено зміст базових понять; охарактеризовано теоретичні засади дослідження ІТ-освіти України як історико-педагогічного феномена, показано важливість міждисциплінарного характеру його вивчення; виявлено основні тенденції розвитку історіографії досліджуваного феномена, проаналізовано досвід розвитку ІТ-освіти у зарубіжних країнах і визначено тенденції, екстраполяція яких в освітню систему України сприятиме розвитку вітчизняної ІТ-освіти. Виокремлено основні етапи розвитку нормативно-правового забезпечення ІТ-освіти в Україні й охарактеризовано притаманні кожному з них тенденції. З'ясовано, що на першому етапі (1960-ті роки ХХ століття–1997 р.) в Україні відбувався розвиток науково-інформаційного простору, на другому (1998–2015) – інформаційно-комунікаційні технології було визнано пріоритетним чинником розвитку національної системи освіти, на третьому (2016–2021) – відбулося становлення основних векторів розвитку вітчизняної ІТ-освіти, на четвертому (2022 – т. ч.) розпочалася цифрова трансформація системи освіти відповідно до потреб воєнного часу і повоєнного відновлення економіки країни.

У другому розділі *«Проблеми підготовки ІТ-фахівців і членів цифрового суспільства в освітній практиці незалежної України»* охарактеризовано формальний, неформальний та інформальний напрями вітчизняної ІТ-освіти. Показано, що формальна ІТ-освіта змогла забезпечити високу якість підготовки ІТ-спеціалістів, затребуваних вітчизняним і міжнародним ринками праці, але в наданні освітніх послуг для ІТ-сфери стала поступатися неформальній та інформальній освіті. Виявлено проблему відсутності тісних зв'язків між системою освіти та ІТ-сферою, що гальмує процес підготовки ІТ-спеціалістів для розвитку вітчизняної ІТ-галузі. Виявлено й охарактеризовано проблеми, що стримують процес формування цифрової компетентності здобувачів освіти у закладах освіти різних рівнів. Досліджено проблему кадрового дефіциту вітчизняної ІТ-галузі та визначено основні шляхи її усунення.

У третьому розділі *«Прогностичне обґрунтування перспектив розвитку ІТ-освіти в Україні»* виявлено основні проблеми розвитку вітчизняної ІТ-освіти, охарактеризовано три основні моделі реагування на них освітньої системи (творення освітніми інституціями інноваційних форм освітньої діяльності, трансформація існуючих освітніх інституцій і практик за принципом «навздогін», імітація змін на всіх ієрархічних щаблях вітчизняної системи освіти); розроблено й реалізовано методичку прогностичного обґрунтування перспектив розвитку вітчизняної ІТ-освіти, представлено результати її реалізації. Визначено перспективи розвитку ІТ-освіти в умовах реформування вітчизняної освітньої галузі (реформування освітньої політики України щодо розвитку ІТ-освіти;

ухвалення Стратегії розвитку ІТ-освіти в Україні, забезпечення наступності усіх її рівнів, підготовка концепцій розвитку кожного рівня, визначення розвитку інформаційного суспільства та інформаційної інфраструктури держави пріоритетним напрямом розвитку України; розроблення дорожньої карти реформування вітчизняної ІТ-освіти тощо).

Загальні висновки дисертаційного дослідження відповідають сформульованим завданням і впливають з його основних положень. Розміщені у додатках матеріали розширюють, конкретизують та унаочнюють зміст дисертації, сприяючи повноті його сприйняття.

Повнота викладу основних результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дослідження викладені у 24 публікаціях, з яких 21 – одноосібна. Положення першого розділу дисертації викладено у 6 публікаціях автора (3 – у фахових виданнях категорії Б, 3 – апробаційного характеру), другого розділу – у 12 публікаціях (1 – у фаховому виданні категорії Б, 1 – індексована в базі Web of Science, 10 – у матеріалах конференцій), третього – у 4 публікаціях (1 – індексована в базі Web of Science, 3 – апробаційного характеру). У статтях, підготовлених у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача.

Таким чином, зміст, обсяг та кількість публікацій відповідають вимогам МОН України щодо оприлюднення основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Отже, здобувач на належному рівні виконав поставлені наукові завдання та оволодів методологією наукової діяльності, що надає йому право публічного захисту основних положень дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації. Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним та висвітлює основні положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів, варто зазначити дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. Під час визначення етапів розвитку вітчизняної ІТ-освіти доцільно було б використати такі нормативні документи, як «Програма розвитку народної освіти України на перехідний період (1991-1995 рр.)» (1991р.), «Основні напрями інформатизації народної освіти України у 1991-1995 рр. та заходи по її реалізації (1991р.), що визначали особливості наукового, методичного та інформаційного забезпечення освіти в Україні на початку становлення її державності.

2. В тексті дисертації (с.133) зустрічається формулювання «ІТ-компетентність», що, в роботі не обґрунтовується і, по суті, вжите у значенні «цифрова компетентність».

3. Аналіз використання цілої низки пов'язаних з предметом дослідження понять (зокрема щодо узгодження змісту понять «інформаційна» та «інформатична» компетентність, «компетентність» та «компетенція» тощо),

винесено в додатки. На нашу думку, аналіз таких понять мав би бути представлений у тексті дисертації.

4. Доречним є зауваження автора щодо існування суперечності між усвідомленням важливості патріотичного і громадянського виховання вітчизняних ІТ-фахівців, зумовленої веденням проти України тривалої кібервійни, та недосконалістю аксіологічного компонента ІТ-освіти у закладах освіти. Усунення цієї суперечності, очевидно, має бути передбачене у процесі розроблення Стратегії розвитку ІТ-освіти в Україні. Водночас, як показують результати роботи експертних груп з визначення пріоритетів реформування вітчизняної ІТ-освіти (Додаток Г.4.8., с. 178), націєтворчу роль соціогуманітарної освіти в системі професійної підготовки фахівців для ІТ-сфери, по суті, визнали лише освітні менеджери, включивши розвиток аксіологічного компоненту ІТ-освіти до пріоритетних напрямів. Решта експертів обійшли належною увагою цю актуальну проблему. Це досить тривожний результат, на якому можна було б зосередити увагу, включивши проблему недостатнього розуміння в освітньому середовищі аксіології ІТ-освіти до загроз SWOT-аналізу (с.180).

Уточнимо, що зазначені зауваження носять рекомендаційний характер і не знижують значущості виконаного наукового дослідження, що є самостійною завершеною працею.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Зважаючи на актуальність обраної наукової проблеми, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, новизну й повноту викладу їх у наукових публікаціях, вважаємо, що дисертаційне дослідження М.-О. Єршова на тему: «Тенденції розвитку ІТ-освіти в незалежній Україні» є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40, а Микола-Олег Єршов, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, ОНП «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, проректор з наукової роботи
та цифровізації
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Олег СПІРІН